

13. august 2010
20. april 2010

UKA 2010/30
UPA 2010/34

Puigortunngorneq pillugu pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnissaq kiisalu puigortunngorsimasut nunatsinni annertusiartuinnarnissaat peqqutigalugu, Naalakkersuisut pilersaarummik saqqummiinissaannik peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut

(Inatsisartunut ilaasortaq Olga P. Berthelsen, Inuit Ataqatigiit)

Akissuteqaat

(Peqqissutsimut Naalakkersuisoq, Agathe Fontain)

Siullermeerneqarnera

Siunnersuummi tungavilersuutigineqarput puigortunngornermik nappaatip siaruarsimanerata suli annertusiartuinnarnera, peqatigisaanillu nappaatip qanoq siaruarsimatigineranik ilisimasaqannginnerput aammalu pilersaarusiornissatsinnut piareersimannnginnerput.

Naalakkersuisut siunnersuummut qujapput siunnersuummilu eqqarsaatit tunuliaqutarineqartut isumaqataaffigalugit.

Puigortunngornermi pineqartoq tassaavoq qaratsap eqqarsartaasiata sakkukilliartornera (silassorissutsip, poqissutsip), tamannalu pissuteqartarpoq qaratsap ipiutaasartaani nappaateqalersimanermik ajoqusersimanermilluunniit. Puigortunngorneq ilisarnaateqartarpoq eqqaamasinnaanerup annikillisarneratigut silassorissutsimilu/poqissutsimilu periutsit minnerpaamik ataatsip annikillineratigut (soorlu naliliisinnaaneq, ajornartorsiummik aaqiisinnaaneq imaluunniit oqallorissuseq), taamatullu pissuseqalernerup piffissamik aalajangersimasumik sivilissuseqarsimanera.

Puigortunngornermut amerlanertigut pissutaasarpoq Alzheimers-imik nappaateqarneq (nappaateqartut 50%-ii sinnerlugit) qaratsallu ipiutaasartaani allanngoriartornermik nappaatit allat. Puigortunngornissamut pingaartumik pissutaasinnaasut allat tassaapput aap ingerlaviini ajoquteqalernikkut puigortunngornerit, taakkulu qaratsami aap ingerlaviini nappaateqarnermik pissuteqarput. Arrorsaatit, taakkununga ilanngullugu imigassaq, qaratsami aamma ajoquteqalissutaasinnaapput puigortunngornermik kinguneqartumik.

Nunatsinni puigortunngorsimasut qassiunersut naluarput, nappaammik ersiutillit tamarmik suussusersiivigineqarsimannimmata. Ukioqqortusineq puigortunngornissamut aarlerinartorsiorititsinerpaajuvoq, inuilli utoqqalisut amerlanerpaartaat puigortunngorneq ajorput. Europami paasineqarsimavoq puigortunngortartut 65-inik ukioqalereernerup kingorna ukiut tallimakkaarlugit marloriaatinngortartut. Europami pissutsit nunatsinni puigortunngortartut naatsorsorneqarneranni atorsinnaappata, nunatsinni ullumikkut annertuumik puigortunngorsimasut 200-t missaanniissangatinneqarput.

Ullumikkumiit ukioq 2040 tikillugu 65-79-inut ukiullit marloriaatinngornissaat 80-illu sinnerlugit ukiullit sisamariaatinngornissaat ilimagineqarmat, puigortunngortartut siunissami amerleriapiloornissaat ilimagisariaqarpoq.

Oqaloqatigiinnikkut puigortunngornermillu misiliineq atorlugu kiisalu pissutaasinnaasut allat pissutaanginersut paasiniarlugit aassiunikut puigortunngornermik nappaateqalersimaneq paasineqarajuttarpoq. Immikkorluinnaq pisoqartillugu qaratsap skannerneqarnissaa eqqarsaataasinnaavoq. Puigortunngorneq amerlanertigut sinerissami napparsimmavinni paasineqarsinnaassaaq.

Puigortunngornermik nappaatit FN-ip nunarsuarmi peqqissutsimut suliniaqatigiiffiata allattorsimaffiani Europami nappaatit artukkiinerpaat sisamaattut inissisimapput. Napparsimasunik paaqutarinninnermut aningaasartuutit annertuinnanngillat. Aammattaaq inuttut sunniutai taamaapput.

Inuiaqatigiinni pissutsit allanngorneri pissutaallutik utoqqaat ullutsinni amerlanerit inunnut allanut attaveqarnerat killeqalersimavoq, utoqqaallu ilaasa kisimiillutik utoqqalinissaat ilimagineqarsinnaalluni. Inuk puigortunngornermik eqqorneqaraangami ikiorneqarnissamillu pisariaqartitsilerluni, kommunimi suliassat aallartinneqartarput. Najukkani neqeroorutit najukkani periarfissat apeqqutaallutik allanngorarput, kisiannili nerisaqartitsineq, angerlarsimaffimmi ikiorteqarnej, utoqqaat illuanni susassaqartitsineq imaluunniit najugaqarfinni inissat taaneqarsinnaapput. Ullumikkut utoqqaat illuini arlalinni puigortunngortunut matoqqasunik immikkoortortaqarpoq.

Imigassamik pissuteqartumik puigortunngornermik nappaatillit immikkut paarineqarnissamik pisariaqartitsisuupput, taakkulu paaqutarisariallit angerlarsimaffiini nalinginnaasuni iluamik paarineqarsinnaanngillat, inuit imigassamik peqquteqartumik qaratsamikkut napparsimalersimasut nangarsinnaaneq ajormata nappaatertillu ilisimanagu. Taamaammat utoqqaat “napparsimannigitsut” ersiortissinnaasarpaat.

Puigortunngornermik pitsaaliuineq piffissaq ungasinnerusoq isigalugu puigortunngortunut periusissanut pingaaruteqarluni ilaasussaavoq. Tamatumani immikkut taasariaqarput inooriaatsimut tunngasuni, soorlu pujortartarnej imigassarlu eqqarsaatigalugit, nalinginnaasumik pitsaaliuinerit kiisalu peqqinnartunik nerisaqarnissap timimillu

aalatitsarnissap qulakkeerneqarnissaat. Aap ingerlaviini ajoquteqarnermik pissuteqartumik puigortunngornerit sunniuteqarluartumik pinaveersaartinneqarsinnaapput pujortarunnaarnikkut ullullu tamaasa timip aalatittarneratigut. Imigassamik peqquteqartumik qaratsap ajoqusernera aamma pitsaaliorneqarsinnaavoq imigassamik atonerluinerup ingerlaavartumik annikillisinniarnissaata aalluttuarneratigut atonerluinerullu katsorsarneqarnissaanik siusissukkut neqerooruteqarnikkut.

Tamakkunatigut ataatsimut pitsaaliuinissat Inuuneritta-mi, inuit peqqissuunissaannut pilersaarummi, sammisassanut ilanngunneqareerput. Pitsaaliuineq tulliuutoq peqqinnissaqarfimmi ingerlanneqarpoq, pingaarnermik aap naqitsinerata qaffasippallaarnerata, sukkornerit aammalu aammi kolesterolip qaffasippallaarnerata katsorsarnerisigut.

Naalackersuisut puigortunngortarnermut tunngasutigut siunissamut ungasinnerusumut pilersaarusiornissamut assut peqataarusupput, siunnersuummili takuneqarsinnaasutut taamatut pilersaarusiunnginnermi nunatsinni puigortunngortarnerup qanoq annertutigineranik puigortunngortullu ullumikkut siunissamilu isumagineqarnissaasa paasiniarneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq.

Tamakku tunuliaqutaralugit Naalackersuisut inassutigaat aalajangiiffigisassatut siunnersuut akuersaarneqassasoq suliaassarfiit akimorlugit kommuninit peqataaffigineqartumik suleqatigiissitaliortoqarneratigut, taakkulu nappaammik suussusersiinnermut, katsorsaanissamut neqerooruteqartarnissamut isumaginninnikkullu suliniutaasinnaasunut iliuusissatut pilersaarummik tulleriiarinertalimmik isummernissamut tunngavissiamik suliaqassapput.